

## U povodu otkrića ribe LATIMERIJE prije 70 godina (22. 12. 1938.)

### *On the Occasion of Discovery of Fish Latimerie 70 Years Ago (December 22 1938)*

## PRIČA O RIBI MAM' MAH *Story About Fish Mam'mah*

Miroljub Somborac

Mlada Marjorie Doris Courtney-Latimer hitala je lukom East Londona. Kapetan Goosen, vlasnik kočice "Nerine", pozvao ju je da vidi nešto u njegovu ulovu...

East London ugodan je grad, topla mozambička struja grije ga cijele godine i prosjek je ugodnih 14 °C, dugačak lukobran štiti luku od nanosa rijeke Buffalo, ima lijepu zidanu obalu pa tu svraća mnogo ribarskih brodova, i ne samo njih...

Ribari poznaju i cijene tu mladu damu koja se razumije u ribe, a kako i ne bi kad je 31-godišnja dama upraviteljica gradskoga prirodoslovnog muzeja...

Sad ona hita ravno u povijest prirodnih znanosti, a da toga uopće nije svjesna.

"Ne, pa to ne može biti – ona!" na palubi je naglo zastala kao da je naletjela na nevidljiv stakleni zid. "Pa ona je izumrla prije 75 do 80 milijuna godina..."

Čak i pogled žarkih žutih očiju mrtve ribetine izazvao je drhtavicu u tijelu mlade prirodoslovke.

U nju je piljila riba iz dalekoga devona, možda čak i starijega silura...

Sjela je na palubu, dodali su joj nekakav blok. Držeći ga u krilu, brzo i znalački skicirala je ribu koju gleda pred sobom; gleda i riba nju, a to nije ugodno...

Poslala je taj svoj crtež uglednom J. L. B. Smithu i pitala bi li to mogla biti ona...

Iskusniji učenjak potvrdi "dijagnozu" mlade kolegice, njoj u čast dade ribi ime *latimeria*, a po mjestu gdje je

ulovljena, ušću rijeke Chalume u Indijski ocean, i "prezime" *L. chalumnae*...

Ribu su ulovili mrežom plivaricom na kojih 75 m dubine iznad pješčanog dna.

Uz dužno poštovanje prema staroj dami - umrla je 2004. u 97. godini, i svega se živo sjećala - zapravo, ništa ona nije otkrila!

Siromašni ribari s Komorskih otoka u noćima bez mjesečine izlaze svojim pirogama daleko na ocean. Udice parangala "naješkaju" opakom ribom paukom "aragno" (u nas se čuje ime „ranj") i tope ih na 200 m dubine, a ako ima mjesečine, još dublje... Katkad ulove približno 3 – 5 primjeraka godišnje, te grozne mam'mah... Na svahiliju, najraširenijemu jeziku u istočnoj Africi, to znači - riba, samo riba...

Zapravo, ne love baš nju jer joj meso i nije na cijeni, nego drugu jednu; zovu je "masna riba", *poisson oil, oilfish*. To je *Ruvettus pretiosus*, kod nas poznata kao ljuskotrn, iako je pronađen samo jedan primjerak 1960. na obali kod Igrana...

Latimeria i ta "masna" žive u istom staništu, jednako su lakome i *ćapit* će ješku koja bude brža...

Dakle, taj narod odavna zna tu ribu...

Da ovo nije sve tek puki autorov cinizam, dokazat će i slučaj iz Indonezije... Dana 18. 9. 1997. supruga znamenitog ihtiologa Erdmanna otkrila je latimeriju, a znate li gdje - na tržnici su je prodavali lokalni ribari; zovu

je *raja laut*, ili kralj mora, što nedvosmisleno pokazuje da je odavna znaju...

Bilo kako mu drago, tek ta je riba dobro protresla tromu paleontologiju, i bilo bi zgodno da se opreznije koristi tim neumoljivim izrazom – izumrla. Svaki će biolog nabrojiti barem pola tuceta organizama koje je evolucija zaboravila u nekom stupnju nalik onome otprije mnogo milijuna godina. Ovaj vaš autor “okorjeli” je darvinist i siguran je da evolucija ništa ne zaboravlja. Ona samo svoj posao radi polako i temeljito... Rekosmo, troma paleontologija jer malo je znanstvenika koji će se izložiti naporima terenskog rada, šatora, kiša, zmijsa, snijega i svih drugih terenskih čari...

Da vidimo sada kakva je to riba i zbog čega je izazvala toliko uzbuđenja... Kad se pojavila, kako je izgledalo tadašnje more?

Prve su se ribe pojavile u siluru prije 310 do 255 milijuna godina. Ta je geološka epoha ime dobila po plemenu Siluri iz Walesa u Engleskoj.

U tadašnjemu moru postojala su dva golemo kopna i nešto manjih... Sjevernoatlantsko kopno pokrivalo je današnju istočnu Kanadu od Bafinlanda do Newfoundlanda, cijeli Grenland gotovo do Skandinavije i “komadićak” Atlantika. Istočno od njega veliki je Baltički štit, dugačko usko kopno u smjeru sjever – jug od Irana do arktičkih norveških Svalbardena.

Daleko na jugu širilo se Ekvatorijalno kopno - cijeli Indijski ocean, istočna Afrika, zapadna Australija i Indonezija. Na području dviju Amerika bilo je nekoliko većih ili manjih kopnenih masa...

Sve mimo toga bio je golem ocean pun graptolita, nalik polipima koralja, i oni su danas siguran identifikator silura iako je i drugih bilo. Spužve, recimo, već su tada bile stare milijardu i petsto milijuna godina, podrijetlom iz tako dalekoga algonkija da se paleontolozi i ne usuđuju o njemu išta reći...

Nas ipak zanimaju ribe.

Bila su dva roda nalik našim ražama iako s njima nisu ni u kakvu “rodu”. Zvali su se thelodusi i lanarkie...

Nakon silura slijedi devon, “kršten” po grofoviji Devonshireu u Engleskoj, a u svojem dijelu Arktika Kanada ima oveci otok tog imena. Trajao je “samo” 55 milijuna godina, prije 255 do 200 milijuna godina.

U rasporedu kopna i mora zatim je došlo do znatnih promjena - kopno



je “poraslo” na račun mora. Sjevernoatlantsko se širilo i obuhvatilo je velik dio Sjeverne Amerike, na istoku se približilo Sibirskom štitu, koji se povećao i pokrivao je golem komad Azije. Ekvatorijalno je obuhvatilo pola Australije i Brazil, s druge strane planeta. Staro sredozemno more Thethis suzilo se i tadašnjim je ribama otežalo život.

Evolucija im “konstruirala” oklope, pod morem plivaju pravi “tenkovi” - spore i trome ribetine roda *Pterichtys*.

Moguće je da se već tada pojavila *latimeria*. Preciznije rečeno, jedan njihov rod *Rhipidistie*, koje su već u permu nestale.

Zatim se pak pojavljuju dva nova procesa od kojih je jedan bitan za “našu” ribu.

Prvo, jaki orogenetski i epirogenetski pokreti rađaju goleme planinske lance. Još u siluru počelo je kaledonsko nabiranje, nastanak planina u Škotskoj i Švedskoj. Drugi proces bila je žestoka vulkanska aktivnost. Stvaraju se različite vulkanske tvorevine na dnu mora i na kopnu, spomenute *Rhipidistie* se navikavaju na takav tip stijena, specifičan kemizam mora, sastav tla.

Zašto bi nam to bilo bitno?

Danas je utvrđeno da ova riba nastanjuje biotop baš mladih vulkanskih tvorevina, mladih dakako u geološkom smislu. O tome više poslije.

Zatim karbon...

Ime je dobio po ugljenonosnim naslagama goleme važnosti za čovjeka. Trajao je oko 50 milijuna godina, od pred 200 do 150 milijuna godina...

Evolucija je utvrdila da teški oklopi ne jamče ribama “svjetliju” budućnost, i iz mora nestaju „tenkovi”, dolaze prve ribe s običnim ljuskama. Nalik su današnjim bakalarima, rod *Paleoniscus freieslebeni* i *Platysomus gibbosus* sličan listu... To su, dakle, ribe perma, nazvanoga po ruskoj guberniji Perm i nije bio duga vijeka - “samo” 25 milijuna godina - pred 150 do 125 milijuna godina.

Tektonski se pokreti smiruju, vulkanska aktivnost također.

More je, međutim, još uže.

Sjevernoatlantsko kopno (zovu ga i *eria*) otišlo je još na istok i preko netom nabranoga Urala spaja se s Angara kopnom cijela sadašnja Azija. Otišlo je ono i na jug, ali ekvatorijalno se nije bitno mijenjalo. Sada je to poznatija Gondvana...

Srednje doba Zemljine geološke povijesti, mezozoik, počinje s trijasom, prije 125 do 90 milijuna godina. U tako suženome moru vladaju *selahie* i druge ribe koštunjače.



Ekvatorijalno kopno raspalo se na istočni otok, Australija - Indija, a Afrika i pripadajući joj dijelovi Indijskog i Atlantskog oceana i dalje se zovu Gondvana, ali je ona znatno manja. To je srednji, a zapadni je otok preko područja Brazila i Argentine. Ispod njih do današnjeg Antarktika je drugi, mnogo širi, krak starog Tetisa. S onim "pravim", silno suženim na sjeveru, spojen je on golemim prolazima između nabrojena tri otoka.

*Selahie* suvereno vladaju... I to u juri, po švicarsko-francuskim planinama. Njezinih je 20 milijuna godina do krede...

Od riba tu je rod *Leptolepisa*, što odgovara današnjoj haringi. Počinje vrijeme opakih gmazova dinosaura, i tko će se sjetiti riba. Tada su *Ichthyosaurus uadriscissusi*, slični našim dupinima.

Najzad, eto nas u kredi, po onoj školskoj...Trajala je oko 20 milijuna godina, od 90 do 70 milijuna godina prije nas.

To je vrijeme kad se naša *latimeria* preselila iz mora u stijene uokolo Dovera; sada je – fosil, i nema je. Izumrla je, kažu paleontolozi, i ne svraćaju na Komore niti do Celebesa. Da su otišli tamo, vidjeli bi u kojoj su zabludi, a to malo koji znanstvenik želi priznati.

Tako, eto od dalekoga silura/devona, za koje se misli da su epohe pojave *latimerije*, do 22. 12. 1938. i uzbuđene mlade Marjorie Doris Courtney Latimer... Prošlo je, dakle, 250 – 300 milijuna godina od "rođenja" te ribe u paleontologiji do susreta s mladom damom...

Onda se deset godina ništa ne događa.

Profesor Smith raspisuje nagradu od fantastičnih tadašnjih 100 funti za svakoga tko ulovi i donese tu ribu.

Francuzi se, trenutno, rasrde. Komori su njihov "prekomorski departman" – i što se tamo ti „Afrikaneri“ petljaju! Paleontolog Claude Millot ponudi deset puta veću nagradu u francima,

i siromašnim se domaćim ribarima pružila zgoda da postanu bogatuni...

Kakva je to, za Boga miloga, riba koja tako uzbuđuje bijele "simba", to jest gospodare...

Resoperke (*Crossopterygii*) su ribe iz reda *Choanichthyes* i dijele se u dva roda. Već smo spomenuli silurske *rapidistije*, koje su nestale, a iz *Actinistia* razvile se resoperke i dvodihalice.

Do danas su, eto, ostale "žive i zdrave" i jedne i druge.

Resoperke, dakle, imaju parne peraje za tijelo vezane jakom muskulaturom, tijelo im je pokriveno ljuskom, a rep je dvodijelan. Parne pak grudne peraje imaju skelet koji sliči našim prstima a par trbušnih peraja nalik je donjim ekstremitetima. Ti su detalji uzbudili paleontologe jer nije li to karika koja je bića iz vode izvela na kopno, to prije što joj je nosni otvor gore na glavi, kao da je mogla udisati zrak, i to plućima, no njima nema traga. Lubanja je dvodijelna, u njoj je razmjerno malen mozak, ali zato su joj zubi kao u kralježnjaka...

Je li evolucija s njom učinila neki pokus koji vodi ka kopnenim kralježnjacima?

Profesor Smith bio je znanstvenik koji se nije ustezao krenuti na teren.

Sa svojom suprugom (moguće je da je i ona bila paleontologinja) proputovao je afričku istočnu obalu, dobar dio i pješke. Dijelili su letke sa slikom *latimerije*, i tekstom koji govori o njezinoj znanstvenoj važnosti. Domaći su mu ljudi to preveli na svahili, koji se govori širom istočne obale crnoga kontinenta... Letak je zgodna stvar, možeš uviti cigaretu, ali i 100 funti...!

Domoni je malen gradić (Andrić bi rekao - kasaba) na

istočnoj obali Ndouzouanija, po francuski Anjouana... Tijesne uličice pune bučnog svijeta, palača iz 16. stoljeća i...

U ljetni suton 20. prosinca 1952. dvojica su iz svoje piroge pustili parangal na samo 15 m dubine, praktično ispred svojih kuća, 200 m od obale...

Golema ribetina progutala je udicu i dečkima je donijela fantastičnih stotinu funta... Kapetan Eric Hunt, vlasnik i skiper velikog škunera, isplatio je nove bogataše, i što sada. Dečki su ribu zatukli maljem po glavi, Hunt nema formalina, i odlučuje se za sol: usolit će je, pa što bude. Tek u Mutsamudu, na drugom kraju otoka, dođe do formalina i obavijesti profesora Smitha...

Premijer Južnoafričke Unije, tek poslije JAR, dr. D. F. Malan, hitno Smithu stavi na raspolaganje vojnu dakotu, i on odleti iz Durbanu do Pamanzija na Komorskim otocima.

Riba je već bila u lošem stanju, lubanja razbijena, mozak i meko tkivo glave izgubljeni a tijelo već počinje truliti... Za manje od dva dana, koliko je Smith imao dakotu, on prouči ribu i utvrdi da je ona novi rod, nije *latimeria*, iako slični...

Premijeru Malanu u čast ribi daje ime MALANIA, a kapetan Hunt ne želi dati svoje ime, bio je skroman, pa riba dobije "prezime" *anjouanae* po otoku Anžouana, gdje je ulovljena.

Otok je nastanjen islamiziranim Bantu crncima, useljenicima s Madagaskara, koji i govore nekom kombinacijom svoga svahilija i malgaškog narječja. Da nije bilo skromnog i sposobnog Erica Hunta, koji zna sve lokalne govore, Smith nikad ne bi čuo neke važne stvari...

Rekli su mu da znaju tu mam'mah, love je 3–4 komada godišnje, i nije baš na nekoj cijeni... Love i mlade primjerke, koje nisu mogli prepoznati, pa se držalo da su to neke degenerične ribe...

Tako je u suton 20. prosinca 1952. ova riba još jednom protresla paleontologiju - eto novoga roda iz tame davnoga silura, možda devona...

Oprezno, dakle, s tim – izumrla...

Riba je bila duga 138 cm i ovijena nekom masnom tvari, zato su govorili da je i masna... Koliko je mogao Smith na licu mjesta ustanoviti što je posebno u novom rodu, u čemu je indentična s *latimerijom*. Peraje su joj bile manje, veći dio tjelesnih odlika kao kod *latimerije*, ili vrlo nalik. Cijele sljedeće, 1953. ulovljena su samo dva primjerka.

Onda su 1954. godine utvrdili da ona nosi žive mlade.

Opet dugo ništa.

Tek 1965. godine ulovljena je još jedna kod Komorskih otoka i otkupila je uprava Australskoga muzeja za svoju izložbu, pa američki istraživački brod „Atlantis“ doveze eksponat u Perth. Načinjen je tank napunjen formalinom

i, kad posjetitelj ubaci novac u prorez, otvara se zastor i možete baciti pogled u silur... Ubrzo je formalin pojeo prirodne boje, ali uzorak se čuva u muzeju.

Čini se da je uzbuđenje prošlo za tih 27 godina, od 1938. do 1965.

Dvoje njemačkih znanstvenika Karen Hissmann i Hans Fricke 1987. kreću drugim putem.

Oni ne čekaju da riba zagriže nečiji parangal, nego joj kreću u – goste... Oboje su iz čuvenog Max Planck Inst.

Veliki, lijepi, plavi "Poseidon", brod od 61 m, 1.483 t, 18 članova posade i može ukrati još 12 znanstvenika - vlasništvo je Univerziteta u Kielu... Na krmu ima moćne uređaje za manipulaciju teškim teretima, "A" jarbol tipičan za velike krmene kočare i... U njegovu skladištu novo je znanstveno sredstvo za ronioce - "Gea". Ona će dvoje znanstvenika odvesti da zavire u spavaće sobe dame iz silura/devona, baš "indiskretno", ali za znanost itekako korisno.

Dakle, "Poseidon" iz Kiela vozi kojih 7.600 milja kroz Gibraltar, Sredozemno i Crveno more do Indijskoga oceana i istočne Afrike. Cilj su, naravno, Komorski otoci...

U East Londonu posjetili su 80-godišnju Marjorie Doris Courtney Latimer, koja se svega živo sjećala i u njezinu domu bila je preparirana velika *latimeria*... Navodno se i stara dama ukrcala u ronilicu da zaviri...

Brod je operirao uzduž zapadne obale Ngazidija, Grande Comoresa, kako su govorili Francuzi, iako otoci nisu više njihovi osim Mayota...

Pokazalo se da je najviše ulova registrirano oko Moronija, glavnoga grada, pa južno od njega i, nešto manje, sjeverno, ali samo uzduž zapadne obale... Uz istočnu nikad ništa.

Mnoge je sate ronilica provela na dnu, dvoje znanstvenika zurilo je kroz okna, kao djeca u izlog igračaka... Bili su joj u gostima, mogli su vidjeti gdje i kako živi, što i kada jede... Po cijele dane riba bi mirovala u svojem skrovištu na 180 do 210 m dubine, i tek bi u suton polazila na kasni ručak ili ranu večeru...

Riba, dakle, živi u rupama na vulkanskom podnožju otoka, na okomitim ili vrlo strmim padinama dna... To je njezina "navika" još iz vremena mladosti vrste, prije svih tih milijuna godina. Znanstvenici su pedantno izbrojili sve moguće rupe, a toga je bilo "za poluditi" na takvu dnu; utvrdili su koliko ribâ živi u jednoj i upustili su se u procjene koliko ih stvarno tamo ima. Vjerovali su da se njihov sveukupan broj kreće oko 370.520 jedinka... Nema je na dubinama većima od 210 m jer ondje nisu uočili zgodne rupe, ribe je tu za prehranu malo ili nimalo, dakle neće "njihova" riba uzalud silaziti do "donjih katova" litice; uz to i voda je hladnija. Utvrđeno je da najviše voli ugodnih 18 °C.

Trud dvoje njemačkih znanstvenika se isplatio. Iako je utvrđeno da lokalni ribolov ne šteti populaciji, ipak je stavljena pod zaštitu CITES konvencije. To je zaštitni akt koji brani ulov i trgovinu tim vrstama - *Convention of International Trade of Endangered Species...* Predsjednik Islamske Republike Komorski otoci potpisao je dokument već 1989. godine.

U travnju 1991. uz obalu Kenije ulovljena je jedna ženka. U njezinu tijelu pronađeno je 17 "teniskih loptica", jaja te veličine, iz kojih se rađaju živi mladi. To je bilo poznato još od 1954., a sada se zna i kako to ide. Mladi se izlegu iz jaja još u majčinoj utrobi nakon 12-mjesečne "trudnoće" ili odmah nakon odlaganja jaja iz tijela. Slično je kod morskih pasa: mladi u maminu trbuhu odmah počinju žestoku borbu, jedu jedni druge... To je, čini se, "stil" geološki vrlo starih riba...

Spomenuta ženka čuva se preparirana u ihtiološkom odjelu Nacionalnog muzeja Kenije...

Služeći se pedantnom njemačkom metodologijom Karen i Hansa, kreću i Amerikanci. Njihov "Deep Salvage" robustan je, "stuplier" brod za opskrbu platforma, u prostranoj štivi je ronilica "Yago". Oni su otišli korak dalje: nastojali su ribu označiti ubadanjem u kožu iglica s ultrazvučnim predajnikom; svaka jedinka ima svoj "potpis", signal, i razlikuje se od ostalih.

Utvdili su da riba s večeri zalazi u velike dubine, oko 500 do 600 m, gdje lovi, što je donekle dovelo u pitanje prijašnji zaključak da neće u dublje i hladnije vode.

Quilimane je zgodno naselje na istoimenoj rijeci u Mozambiku, poznatije kao polazna točka ekspedicije znamenitoga Davida Livingstonea 1859. Dakle, samo pet mjeseci nakon pojave uz obalu Kenije i bliže East Londonu s početka priče...

Tu se počinju rojiti pitanja, nikad im kraja nema, niti sigurna odgovora na njih... Je li to ista vrsta kao ona s Komora? Otkud ona uz obalu kontinenta, kako je prešla preko Mozambičkog kanala kad je troma i nevična plivačkim maratonima, a kanal ima dobrih 460 milja u širinu i 3.000 m u dubinu? Sa sjevera u njega upada Mozambička struja, i sigurno ne pogoduje takvim putovanjima spore i tromeribe.

To je tek prvo pitanje koje muči paleontologe i ribarske biologe, i bit će ih još, težih dakako...

Ona je tu ulovljena vrlo blizu obali, na samo 45 m dubine, i definitivno je propala teza ihtiologa E. Whitea iz Britanskoga muzeja da je to obvezno dubinska riba koja se ne može nositi s konkurencijom modernih riba u plićim vodama...

Sada je doduše malo lakše; paleontolozi imaju snažnu pomoć biokemičara i DNA analiza pokazuje da riba iz Quelimane pripada istom rodu kao i komorska... Očito je

preplivala opasni Mozambički kanal...

Postoji i drugo mišljenje: one su se prije milijun i dvjesto tisuća godina podijelile u dvije vrste - uzobalnu i otočnu oko Komora.

Lako bi paleontolozima bilo da je na tome ostalo...

Samo šest godina poslije, 18. rujna 1997. paleontologija doživljava još jedan "potres". "Epicentar" je bio u Manadu, gradu na sjevernom kraku Sulawesija - Celebesa, kako ga Europljani još zovu. Leži na tankom poluotoku Minahasse uz ušće istoimene rijeke Manado. Uz Indonežane tu ima mnogo Kineza; važna je to luka i uz to pokrajinsko upravno sjedište.

Toga dana, 18. rujna, prije samo jedanaest godina supruga ihtiologa Erdmana u marketu ugleda tu ribu... Eto jedne mlade "latimerice", i to je stvarno bilo iznenađenje za nju, ali ne i za ribare, koji se nisu mogli načuditi gospođinu uzbuđenju. "Rajah laut, madam, rajah laut", govorili su joj, a netko joj i preveo: "kralj mora"...

Pretpostavimo da smo pitanje Mozambičkog kanala nekako riješili... Davno su se od jedne stvorila dva identična roda, i nema nikakva plivačkog "maratona". Nismo sigurni ni da je ona mogla preplivati tih skromnih 460 milja kad je eto "samo" 6.000 milja istočnije, i nije samo Kanal u pitanju, nego cijeli Indijski ocean.

Riba je odmah fotografirana i - prodana. Nečiji je to objed, nekoga tko baš ne mari za paleontologiju niti ga muče njezine zagonetke.

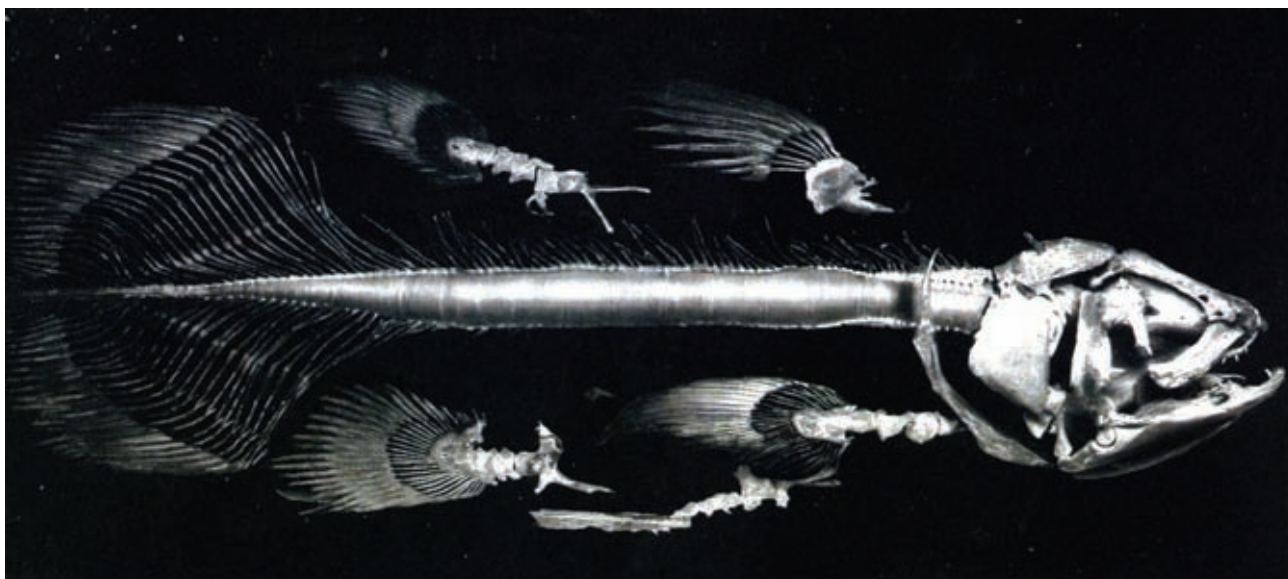
Nepunu godinu nakon toga, 30. srpnja 1998. u samu zoru Om Lameh Sonatan i deset njegovih momaka ribarili su uz otočje Manado Tua sjeverno od grada... To je mladi, u geološkom smislu, vulkanski otok i njegova geološka povijest i podvodna topografija ne razlikuje se od Komorskih otoka. Podvodna litica, rupe, topla voda...

Ulovljena je dubinskom mrežom 150 x 11 m ostavljenom cijelu noć na dubini od 150 m uz podnožje vulkanskog otoka.

Ta je *latimerija* prava paleontološka "detektivska" zagonetka. DNK analiza pokazala je veliku sličnost između *Quelimane* i komorske ribe, uz teško prihvatljivu i mogućnost da je Mozambička struja u brzom tijeku na jug u "driftu" ponijela i *latimeriju*. Ona nikad nije viđena u slobodnoj vodi; najčešće "visi" uz te vulkanske "zidove" blizu svojem skloništu i neće se udaljiti toliko da je struja povuče. Sva ronjenja koja su poduzela dva Nijemca i oni s "Deep Salvagea", pokazuju "lijenost" naše ribe i odsutnost volje za dugim plivanjem.

Onda odjednom Manado Tua...

Taj primjerak nije bio nekih imponantnih dimenzija, dug 124 cm, težak 29 kg i od afričkih rođaka djelomice se razlikovao u prvom redu po boji.



“Afrikanke” su opisivane kao “čeličnoplave” dok je “Indonežanka” više bila smeđa. Bijele mrlje po leđima jednake su kod obje, a indonežanska ima još i zlataste koje podsjećaju na refleksiju sunca u vodi, pa gledana odozgo nije baš uočljiva.

Druga jedna stvar trebala bi više zabrinuti!

U odabranom arealu 4 milje od zapadne obale Velikog Komorea u razdoblju od 1991. do 1994. znatno se smanjio broj jedinka u odnosu prema izvještajima i prognozama K. Hissmanna i H. Fricke 1987. Tako je 1991. izbrojano 59 jedinka, 1991. samo njih 40...

Što je to?

Prirodna fluktuacija, neobjašnjiva smrtnost, nekamo su migrirale? Znanost trenutno nema prihvatljiva tumačenja osim razumne sugestije da se intenzivira zaštita.

Još prije je utvrđeno da mjesni ribolov ne utječe bitno na brojnost populacije jer se odvija izvan njezina omiljenog biotopa.

Situacija je zabrinula znanstvenike, pa su se, onda, pojavile neke atraktivne i pametne ideje. Recimo, pred jame u kojima ima te ribe postaviti stalnu, “nadzornu” TV kameru. Znanstvenici će u labosu pratiti što se sve u populaciji zbiva a turisti u hotelima pred velikim ekranima imaju izvrstan “dokumentarac”.

Čak je i Svjetska banka pokazala neko zanimanje i ponudila je financiranje istraživačkih projekata.

Što, nakon svega, možemo očekivati?

Evolucija je uklonila našu ribu iz sadašnjih mora nakon “sitnih” 300 milijuna godina? Dakle, ovaj je put stvarno - izumrla...

Ili...

Još će se pojaviti neka nova, mlada “latimerica” koja će negdje “otkriti” “svoju” latimeriju.

Utvrđeno je sa sigurnošću da ona živi u jamama u vulkanskim liticama, ne izlazi u otvorenu vodu, nego samo “visi” ili “lebdi” pred svojim “balkonom” ispod kojega se dno ruši u vrtoglave dubine. Povremeno, ako joj se učini zgodno, spustit će se u donje katove svojega solitera od lave. Mjesta s takvom geologijom i topografijom širom Indijskog oceana ima više. Kao što je Rodriguez, malešni koraljni atol sjeveroistočno od Maritusa, kojemu pripada... Cargados Carajos, otmjenije Saint Bardon, pa Diego Garsia... To su mjesta slična onima oko Komora ili Sulawesija.

Hoće li na koje od tih mjesta jednom naići druga neka Marjorie, ili se zvala ona kako god, i ondje joj se pokazati novo “otkriće”...

Logično je očekivati da je ta riba rasprostranjenija nego mi mislimo.

Poslije Komora Kenija, pa Mozambik, pa Indonezija...

To, na početku, jest bilo tako... Znanost je latimeriju otkrila slučajno i što bi bilo da madam Latimer nije... Ili, koliko bi vremena prošlo da znanost dozna za Manado?!

Ne budimo prestrogi, možda čak i malčice cinični. Kad se jednom otkriće ili “otkriće” dogodilo, učinjeni su veliki naponi da se tajna te ribe rasvijetli: samo se znameniti bračni par Smithovih sit napješačio i silno je mnogo govorio kako bi se svijest o značenju te ribe proširila tamo gdje je najvjerojatnije da će se ona opet pojaviti, oko Komora i uzduž afričke istočne obale.

Kad se pojavila i indonežanska riba, mnogi su se ugledni znanstvenici i instituti pokrenuli... Tako Francuski institut za istraživanje i razvoj (*Inst. Français De Recherche por le Développement*), u Indoneziji Division of Zoology Research and Development, Džakarta... pa francuski znanstvenik Laurent Pouyaud i tim domicilnih, indonežanskih kolega... Zatim njemački zoolog B. Fritsch

piše o fiziologiji i anatomiji a već su spomenuti Karen Hissmann i Hans Fricke...

U literaturi o evoluciji i paleontologiji također se mnogo govori o našoj ribi. E. Jarvik piše o evoluciji kralježnjaka, London, 1980. J. Millot o anatomiji latimerije davne 1965. H. C. Bjerring o evoluciji primitivnih riba, New York, 1985. Manji ili veći prilozi objavljeni su u legendarnom časopisu „Nature“ od 1939. do 1998. Kod nas gotovo ništa; naša „Priroda“ piše 1987., koliko je autoru poznato, tek jedan jedini prilog. U posljednje vrijeme nekoliko kartica o ribi objavljuje Jakov Dulčić u magazinu „More“...

Ima nešto materijala i na internetskim adresama, no treba biti oprezan i koristiti se samo onima s navedenim referencama.

Je li ona stvarno presudna karika u lancu koji pokazuje kako su nastali kopneni kralježnjaci? Znanost, zasad, ne daje kategoričan odgovor. Ona se razlikuje od ostalih riba. Mozak joj je manji, smješten u stražnjem dijelu lubanje, ni srce joj nije baš sasvim riblje, drukčijeg je oblika, a mjehur joj je ispunjen masnoćom. Zubi su također drukčiji, više ih je... Ipak ona guta cijeli plijen...

Drukčija jest, ali je li baš karika od presudne važnosti, ili postoji još nešto...

\*\*\*

Rad je literarni prikaz zanimljivoga znanstvenog pitanja temeljen na pouzdanim referencama iz stručne literature.

---

Rukopis primljen: 3. 11. 2008.

